

האם הפיוס הקוריאני יכול להיות תקדים לפיוס ישראלי-פלסטיני? לא כל כך מהר

פרופ' אלי פודה וד"ר אלון לבקוביץ*

מאי 2018

ב-27 באפריל 2018 נפגש מנהיג קוריאה הצפונית, קים ג'ונג-און, עם נשיא קוריאה הדרומית, מון ג'יי-אין. זו הייתה הפעם הראשונה שמנהיג קוריאה הצפונית חצה את הגבול לדרום מאז הקמתן של שתי הקוריאות ב-1948. בשנת 2000 וב-2007 נפגשו נשיאי קוריאה הדרומית עם אביו של קים בפיונגיאנג. הייתה ציפיה שמנהיג קוריאה הצפונית יערוך ביקור גומלין, אולם משברי הגרעין מנעו מימושו של ביקור זה. עבור קוריאנים רבים, ביקורו של קים בדרום היה מחזה בלתי נתפס. עבור הקורא הישראלי, ההשוואה המקבילה היא ביקורו של סאדאט בירושלים. בשני המקרים היה זה מאורע דרמטי ששינה את דימויו השלילי של האויב. התיווך החשאי של ארה"ב בסכסוך בין שתי הקוריאות, בהובלת הנשיא טראמפ, מילא תפקיד חשוב בתהליך הפיוס ההיסטורי. האם המקרה הקוריאני יכול לשמש תקדים לסכסוך הישראלי-פלסטיני?

התקדים הקוריאני מלמד, כי המנהיגים מילאו תפקיד מרכזי בתהליך. נשיא קוריאה הדרומית, מון ג'יי-אין, דבק מיומו הראשון כנשיא – בניגוד לקודמיו שתמכו במדיניות נוקשה ובאכיפת סנקציות נגד הצפון – במדיניות של דיאלוג ופיוס. הוא ניצל את אירוחה של אולימפיאדת החורף בארצו כדי ליצור קשר עם השכנה. ואכן, נוכחותה של אחותו של קים בטקס פתיחת האולימפיאדה סימלה את ראשית השינוי בעמדה של הצפון. מצד שני, נשיא צפון קוריאה, קים, הוכיח כי דימויו הנוקשה והמאיים היה מוטעה. בין אם הסנקציות הכלכליות והחשש מתקיפה של ארה"ב עשו את פעולתן, או משום שלתפיסתו של קים הניסיון הבליסטי האחרון הצליח להרתיע את ארה"ב, התוצאה הייתה שינוי בעמדתו. יש כמובן החוששים כי מדובר בשינוי טקטי בלבד, שנועד למקסם רווחים בזירה הבינלאומית, אולם בכל מקרה המנהיגות הוכיחה כי היא מסוגלת לייצר תהליך חדש.

התקדים הקוריאני מלמד גם על חשיבותו של המתווך – במקרה הזה טראמפ, אשר שיגר את ראש ה-CIA, פומפאו, לביקור חשאי בתחילת אפריל, שקידם את המפגש המיוחל בין שני הנשיאים. הגברת הלחץ הכלכלי על צפון קוריאה מצידה של ארה"ב והאיום של טראמפ בנוגע לשימוש אפשרי בכוח צבאי שימשו זרזים נוספים בקידום הדיאלוג. טראמפ גם הציע "גזר" משמעותי לנשיא צפון קוריאה בדמות פסגה משולשת, דבר שנשיאים קודמים לא היו מוכנים להציע.

יש להניח כי אם הפיוס הקוריאני, בתיווך אמריקני, אכן יקרום עור וגידים, הרי המוטיבציה של טראמפ לפתור את הסכסוך בן למעלה מ-100 שנה בין ישראל והפלסטינים יגבר בצורה דרמטית. ואולם, ראייה פשטנית עלולה להוביל למסקנה מוטעית, כי מה שעבד שם (קוריאה) יעבוד גם כאן (ישראל/ פלסטין).

מעבר לעובדה שהתנאים, הנסיבות וההיסטוריה של שני הסכסוכים שונים בהחלט, ניתן לראות כי התנאים שהביאו להתקרבות הנוכחית בין הקוריאות אינם מצויים בסכסוך "שלנו". ראשית, המנהיגות משני צדי הסכסוך לא הוכיחה עד כה, כי יש ביכולתה וברצונה לקדם פתרון אמתי של הסכסוך. הצד הישראלי, בראשות נתניהו, שבוי בתוך קואליציה ימנית, המחויבת מבחינה אידיאולוגית לחזון ארץ-ישראל השלמה. הוא גם שקוע במאבקים פוליטיים פנימיים ומוטרד מבעיותיו המשפטיות. מאידך, אבו מאזן עד כה ברח משני סיבובי משא ומתן שנערכו עם אולמרט ב-2008 ונתניהו ב-2014, ולא נראה כי הוא שש – לקראת סוף הקריירה הפוליטית שלו – לחתום על עסקת חיו. יתרה מזו, אבו מאזן אינו נהנה מלגיטימציה בקרב הפלסטינים ברשות, ואילו החמאס קורא תיגר על שלטונו. שנית, המתווך – טראמפ – "שרף" עצמו במידה רבה בעיני הצד הפלסטיני לאחר החלטתו להעביר את שגרירות ארה"ב לירושלים. בהחלטה זו הוכיח טראמפ לצד הפלסטיני כי אינו מתווך נטול פניות.

* פרופ' אלי פודה הוא חבר ועד מנהל במכון מיתוים ומרצה בחוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון באוניברסיטה העברית; ד"ר אלון לבקוביץ הוא מומחה לקוריאה, מלמד במכללת בית ברל וחוקר במרכז בגין-סאדאט באוניברסיטת בר-אילן.

הסוגיה העיקרית בסכסוך הקוריאני היא איחוד אפשרי בין שני חלקי העם הקוריאני, שהופרד בצורה שרירותית בזמן המלחמה הקרה: הצפון חושש לאבד את השלטון; ואילו הדרום חושש מהעלויות הכלכליות של איחוד כלכלה חזקה ומתקדמת עם כלכלת הצפון המפגרת. במצב זה שני הצדדים ישאפו לשמר את החלוקה הקיימת. אין להקל ראש בחשיבותה של סוגיה זו, אולם הסכסוך הקוריאני אינו כולל בחובו כמה מהרכיבים הנפיצים של הסכסוך הישראלי-פלסטיני. כך, למשל, שאלת סימון הגבול בין שתי הישויות הקוריאניות אינה מהותית למעט שאלת הגבול הימי בצד המזרחי. שתי הקוריאיות הינן ישויות טריטוריאליות קיימות בעוד הטריטוריה הפלסטינית טרם זכתה לעצמאות. שנית, הסכסוך הקוריאני אינו כולל סוגיות סבוכות כמו שאלת הפליטים או מקומות קדושים כמו ירושלים. העובדה שהרכיב הדתי אינו ממלא תפקיד מרכזי בסכסוך הקוריאני הופכת אותו לפתיר יותר.

ההיסטוריה מלמדת, כי תיווך חיצוני בלבד מעולם לא הצליח לפתור את הסכסוך בין ישראל ושכנותיה. השלום עם מצרים ניזום על ידי סאדאת; הסכם אוסלו ניזום על ידי גורמים בחברה האזרחית הישראלית והפלסטינית; ואילו השלום עם ירדן נעשה בשיתוף פעולה בין שתי המדינות. ארה"ב אמנם מילאה תפקידי תיווך, בעיקר בשלום עם מצרים, אולם היא לא הייתה היוזמת. מכאן עולה אפוא, כי סיכויי של טראמפ לפרוץ את המבוי הסתום, בהינתן המנהיגות הקיימת בשני הצדדים, אינם גדולים. אם הוא חפץ בפרס נובל לשלום, נראה כי הזירה הקוריאנית מבטיחה יותר.